

djelujući u teološkoj lekturi, mogao pridonijeti objavljivanju ovoga Augustinova vledjela na hrvatski jezik. I nama je za pojavak knjige na hrvatskom trebalo taman 14 godina kao i Augustinu za pisanje (1982. do 1996.). Bogu zahvaljujem za cijelu ekipu oko Kršćanske sadašnjosti koja je na objavljivanju djela radila, posebno što smo imali oca, utemeljitelja i direktora Kršćanske sadašnjosti Josipa Turčinovića kojemu je objavljivanje *O državi Božjoj* bilo toliko na srcu. Ponosan sam što za pojavak ovog djela u našem narodu imamo Tomislava Ladana, vrsnog umnika i prevoditelja, koji je i ovim svojim prevoditeljskim pothvatom, uz mnoga druga dobro nam znana, naš ponos i dika.

Z. T. Tenšek

ADALBERT REBIĆ, *Središnje teme Staroga zavjeta. Biblijskoteološki pregled starozavjetne poruke*. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 288 stranica, 70 kn.

U svojoj biblijskoj teologiji susrećemo naslove kao što su osnovne, ključne, sržne ili središnje teme Staroga odnosno Novoga zavjeta. Takvo je upravo i djelo bibličara prof. dr. Adalberta Rebića. Djelu je autor dao naslov *Središnje teme Staroga zavjeta* a podnaslov *Biblijska teologija Staroga zavjeta* zato što na hrvatskom knjiškom tržištu već postoji jedno djelo koje se zove *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta* (prijevod izabranih poglavlja iz *The Jerome Commentary*, KS, Zagreb, 1980, 1993.²) pa je želio da se nje-

govo djelo i naslovom od potonjeg razlikuje.

Djelo biblijske teologije može mjerodavno i vješto pisati samo iskusan i dugogodišnji istraživač i profesor biblijskih znanosti. Djelo naime pretpostavlja nečiji bogati i zaokruženi, pomalo gotov, životni opus. Adalbert Rebić u izlaganje biblijskih teoloških tema ugrađuje bogatstvo egzegetske biblijske literature navodeći poimence djela velikih i glasovitih bibličara čije je spoznaje ovom knjigom biblijske teologije vješto usvojio i presadio u našu vjersku, kulturnu i civilizacijsku sredinu.

Tako sada naši čitatelji, iznad svega studenti teologije i svećenici, imaju u svojim rukama opširno djelo s područja biblijske teologije kojim se mogu bogato okoristiti te tako ponirati u dubine biblijske teologije.

Knjiga *Središnje teme SZ* sadrži najprije *Uvod* (str. 5–29) u kojem pisac tumači definiciju, metodu i narav biblijske teologije te podrobno izlaže njezinu povijest od J. Ph. Gablera (1787.) pa sve do suvremenih egzegeta koji su napisali izvrsne udžbenike Biblijske teologije (W. Eichrodt, G. von Rad i mnogi drugi). Slijedi potom *trinaest poglavlja* (str. 29–268) od kojih su neka kraća a neka duža. U nekima naime podrobno a u drugima kraće izlaže izabrane teme. Ta razlika dolazi odatle što je autor u djelu donio neke već objavljene a ovdje prerađene radove.

U 1. poglavlju pisac obrađuje, u prvom dijelu, starozavjetno poimanje Boga na temelju filoloških podataka o imenima Boga, a u drugom dijelu sustavno prikazuje sliku Boga kakvu je na temelju objave imao starozavjetni pobožnik (str. 29–54). U 2. poglavlju nudi čitatelju teološku razradu *Duha Božjega* prema starozavjetnim tekstovima: najprije analizira filološki pojam *duha*, a potom pokazuje djelo-

vanje Duha Božjega u raznim etapama povijesti spasenja. Slijedi razmjerno kratko 3. poglavlje o *Božjoj riječi* (str. 67–72) te 4. poglavlje o *prirodi, stvaranju i čudu* (str. 73–88). Poslije ovog ciklusa vezanog uz Boga i stvaranje autor nadovezuje 5. poglavlje o *čovjeku* (str. 89–106) iznoseći i tumačeći biblijsku antropologiju SZ jasno je razlikujući od grčke antropologije. Sasvim logično poslije toga slijedi 6. poglavlje u kojem govori o *Božjem odnosu prema Izraelu odnosno prema ljudima* naprosto (razne analogije) tumačeći biblijskoteološki pojam Saveza (str. 107–128). U čvrstoj je vezi sa Savezom i poimanje starozavjetnog *Zakona* pa stoga u 7. poglavlju Rebić tumači značenje, bliskoistočni religijski kontekst i ulogu Zakona u SZ (str. 129–139). U 8. poglavlju prikazuje *bogoštovlje*: smisao i povijest bogoslužja, hram, svećenike, žrtve, molitve i sve što je s bogoslužjem povezano (str. 140–160). Nakon toga slijedi nekoliko kraćih biblijskoteoloških pojmova (str. 161–178) kao što su *pravедnost* (sedakah), *ljubav* (hesed) i *vjernost* ('emet) što su stožerni pojmovi koje često srećemo u Bibliji, osobito u psalmima i u proročkim tekstovima. Svoja izlaganja Rebić nastavlja razglabanjem *objave Božje* (str. 189–188) i čovjekovog odgovora Bogu (str. 189–217) analizirajući pojam *grijeha, obraćenja i spasenja*. Na temu spasenja nadovezuje i temu *Kraljevstva Božjeg* koja je s pojmom spasenja srodna (str. 219–223). U završnom 13. poglavlju na stranicama 225 do 268 prikazuje starozavjetnu *eshatologiju*, najprije u *širem* (mesijanizam, posljednja vremena) a potom u *užem smislu* (vjera u zagrobni život: smrt, podzemlje, sud i uskrsnuće).

Gotovo i nema starozavjetne biblijske teme koju Adalber Rebić nije u ovoj knjizi obradio. U svojoj obradi slijedio je već objavljena djela u svijetu: u poglavlju o Bogu

osobito slijedi A. Deisslera (*Die Grundbotschaft*, navedena na više mjesta u knjizi). U drugim dijelovima slijedi X. Léon-Dufoura (Rječnik biblijske teologije) i druge svjetske uzore.

Neke je teme pisac već ranije obradio i objavljivao u *Bogoslovskoj smotri* (kojoj je bio glavnim urednikom kroz 24 godine!) i u drugim časopisima, ali ih je ovdje prilagodio cjelini, skraćivao ili proširivao tako da su to u knjizi nove obrade. Na stranicama 269 do 271 Rebić donosi vrlo iscrpan popis knjiga (stotinjak pisaca!) kojima se više ili manje služio sastavljajući ovo svoje djelo biblijske teologije. U bilješkama pisac navodi brojne članke koje u popisu literature ne donosi da prištedi prostor knjige. Na posljednjim stranicama (273–275) srećemo kazalo *hebrejskih izraza* (njih oko 160) što je vrlo korisno, kad je već riječ o biblijskoj teologiji. Slijedi kazalo pisaca koji se u knjizi citiraju te sadržaj.

Knjiga je uvrštena u niz »Priručnici« u Kršćanskoj sadašnjosti.

Djelo je pisano sustavno, izabirajući sasvim slobodno teme i stavljajući ih u cjelinu prema svojoj vlastitoj koncepciji koja bi mogla biti, glede rasporeda tema, i drukčija kao što je to slučaj u drugih takvih sličnih priručnika Biblijske teologije, ali od kojih zaista nijedan ne slijedi raspored drugoga, nego svaki ima svoju koncepciju rasporeda tema pa tako i Rebićev priručnik biblijske teologije. Mogao je Rebić u knjizi na više mjesta govoriti o biblijskoteološkim pojmovima u njihovu suodnosu prema Novome zavjetu, kao što je to učinio razlažući Zakon (Isus i Zakon, str. 139–141), za što je očigledno imao svoje razloge. Međutim, očigledno je htio ostati strogo u okvirima starozavjetne teologije kao što to sam tumači u razradi definicije biblijske teologije na str. 10–11.

Ovom je knjigom popunjena golema praznina koja je postojala u hrvatskoj teološkoj literaturi. Iznad svega pisac je knjigom izvanredno pomogao svima koji slijede kolegij *Biblijske teologije* na visokim teološkim učilištima. A budući da mu je stil i jezik jednostavan i lagan, knjigom će se obogatiti svi zainteresirani čitatelji.

Nikola Hohnjec

Marijin lik danas. Zbornik radova XII. međunarodnog mariološkog kongresa, Čenstohova, 18–24. kolovoza 1996, prir. Adalbert Rebić, KS i HMI, Zagreb 1997.

U izdanju Kršćanske sadašnjosti i Hrvatskog mariološkog instituta, u nizu *Teološki radovi* kao 28. svezak izašao je zbornik radova XII. međunarodnog mariološkog kongresa pod naslovom *Marijin lik danas*. Ovaj zbornik donosi prinose teologa hrvatske sekcije na kongresu koji se održao u Poljskoj, u Čenstohovi, od 18. do 24. kolovoza 1996. a čija je tema bila *Marija, Majka našega Gospodina, u otajstvu spasenja kako je danas slave, u Duhu Svetomu, Crkve Istoka i Zapada*. Zbornik donosi 16 marioloških predavanja i jedan rad s hrvatskom marijanskom bibliografijom. Kako veli sam priređivač zbornika, Adalbert Rebić, tema XII. međunarodnog mariološkog kongresa bila je »*bitno mariološka, kristološka, soteriološka, liturgijska, pneumatološka i ekumenska*« (Predgovor, str. 7).

Svakako nam odmah upada u oči neistovjetnost naslova ovog zbornika s naslovom kongresa. Naslov *Marijin lik danas*

ističe tek mariološki sadržaj s istaknutom aktualizacijom. Međutim, kada se promotre naslovi i sam sadržaj radova, može se otkriti puno više.

Predavači i naslovi njihovih radova su sljedeći: Adalbert REBIĆ, *Marijin odnos prema Presvetom Trojstvu, osobito prema Duhu Svetome* (str. 11–35); Bono Zvonimir ŠAGI, *Kakav lik Marije naviještati danas?* (str. 37–47); Marijan BIŠKUP, *Marija u spisima hrvatskih pokoncilskih teologa* (str. 49–64); Ivan GOLUB, *Marija – slika Božja* (str. 65–70); Mato ZOVKIĆ, *Marija u grbu i pastoralnim poslasticama kardinala Puljića 1991.–1995.* (str. 71–84); Gabrijel JURIŠIĆ, *Događaj povijesti spasenja na hrvatskim marijanskim skupovima* (str. 85–102); Bruno PEZO, *Doprinos HMI rastu marijanske teologije i pobožnosti* (str. 103–113); Juraj BATELJA, *Marija u životu i djelima kardinala Alojzija Stepinca (8. svibnja 1898. – 10. veljače 1960.)* (str. 115–135); Ljudevit Anton MARAČIĆ, *Štovanje Majke Božje u hrvatskih redovnica i redovnika* (str. 137–150); Lovro CINDORI, *Hodočašća u marijanska svetišta* (str. 151–158); Leonard OREČ, *Hodočasnički pokret u Međugorju* (str. 159–166); Vitomir BELAJ, *Neki oblici štovanja Blažene Djevice Marije uvjetovani domovinskim ratom* (str. 167–174); Marija MIRKOVIĆ, *Ratne i poratne sudbine hrvatskih marijanskih svetišta* (str. 175–186); Pero PRANJIĆ, *Marijanska svetišta u nadbiskupiji Vrhbosanskoj prije i poslije rata 1992.–1995.* (str. 187–199); Hrvojka MIHALOVIĆ-SALOPEK, *Pjesme posvećene Blaženoj Djevici Mariji u Novoj crkvenoj pjesmarici (Zagreb, 1974.)* (str. 201–205); Jelja DOBRONIĆ, *Suvremena arhitektura i likovne umjetnosti u čast Mariji u Zagrebu i središnjoj Hrvatskoj* (str. 207–214); Petar LUBINA, *Pregled hrvatske marijanske bibliografije. Prilog za g. 1990.–1995.* (str.